

Uluslararası yardımların “insani” boyutu: Küresel yoksulluğun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi

Gonca Polat Uluocak¹
Arzu İcağasıoğlu Çoban²

Özet

Günümüz modern toplumunun karşı karşıya kaldığı en yıkıcı sorunlardan biri olan yoksulluk, ulusal ve uluslar arası düzeyde ekonomik ve sosyal alandaki politikaların temelinde yer almaktadır. İktisadi söylemlerin ötesinde, yoksulluk, en basit olarak, insan olmaktan doğan hakların ihlalidir. Bu açıdan yoksullukla mücadelenin de aynı zamanda bir insan hakları mücadelesi olduğu kabul edilmelidir. Ancak yoksulluğun tanımı ve ölçümünde geliştirilen farklı kıstaslar, sorunun evrensel olarak standart bir çözümünün olmadığını göstermektedir. Bu koşullarda yoksullukla mücadele açısından da evrensel/standart bir çözümün varlığı sorgulanmaktadır. Soruna küresel düzlemde bakıldığında, uluslar arası kuruluşlar, yoksullukla mücadele konusunda farklılaşan politikaları ve programları ile özgün bir yer tutmaktadırlar. Uluslar arası yardımların insan hakları açısından değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada, II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın ekonomik dengelerinde önemli bir etkisi olan uluslar arası yardım kuruluşlarının (UNDP, IMF, DB) az gelişmiş ülkelere yönelik finansal destek ve yapısal uyum programları temel alınmıştır. Çalışmada, sunulan yardımların ve programların işleyişinin, temel insan hakları felsefesi ile arasındaki çelişkilerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: yoksulluk; insan hakları; IMF; Dünya Bankası; UNDP

¹ Öğr.Gör., Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, polatg@baskent.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, aicoban@baskent.edu.tr

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

The “humane” aspect of international aids: An evaluation of global poverty reduction programs from a human rights-based perspective

Abstract

Poverty, as the most devastating problem of the contemporary society, is at the core of economical and social policies at the national and international level. Beyond the economical discourse, poverty is basically the violation of the rights raised from being human. In this sense, struggle against poverty should be accepted as the struggle for human rights. But different criterions in definition and measurement of poverty reveal that there is no universally standard solution for the problem. Under these circumstances, it is also questionable that there is a universal and standard way of struggle against poverty. International organizations have a unique position with their different policies and programs at the global level for struggling against poverty. In this study, which aims to evaluate the international aids through the lens of human rights perspective, the international aid organizations having an important effect on the economical stability of the World’s economy after World War II (i.e.UNDP, IMF and World Bank) and their financial support and structural adjustment programs was chosen for the focus of analysis. It is aimed to introduce the contradictions between the human rights philosophy and mechanisms of these programs.

Key Words: poverty; human rights; IMF; World Bank; UNDP

Polat Uluocak, G., İağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

GİRİŐ

Bir yandan insan hakları, sosyal adalet, toplumsal refah gibi özlenen kavramları içerirken diğer yandan da gelir eşitsizliği, emek sömürüsü, *yoksullaştırarak zenginleşmenin* söz konusu olduğu günümüz ‘modern’ toplumunun karşı karşıya kaldığı ikilemler henüz czme ulaşmamıştır ve/veya ulaşmasını sağlayacak çabalar henüz yeterli düzeyde değildir. İnsanlığın doğuşundan bu yana bilimin, politikaların, hatta hayırseverlerin çabalarının ortadan kaldıramadığı yoksulluk sorunu, farklı görünümlerle, farklı deneyimlerle sürmektedir.

Yoksulluk, genel anlamda, “kişinin, alışılmış ve sosyal olarak kabul edilmiş miktarda para ya da maddi mülkten yoksun olma durumu” olarak tanımlanabilir. Bu tanım iki önemli nokta içermektedir. Birincisi, ‘sosyal olarak kabul edilmiş’ ifadesi nedeniyle, yoksulluk, farklı zamanlarda ve farklı toplumlarda farklı şekilde tanımlanabilecektir. Diğer önemli nokta ise, kişinin hizmet ya da mal alım gücü (para) ve mülkiyeti birlikte ele alınmaktadır (Kanbur ve Squire 1999). Ekonomik kaynakların eksikliği yoksulluğun yalnız bir yönü iken, güvencesizlik, hizmetleri kullanma olanağından yoksun olma, kk düşme, sosyal ve ekonomik dışlanma buna eşlik eden diğer karakteristiklerdir (Skolgy 2002). Bu noktadan hareketle, yoksulluğa ilişkin tanımları dar ve geniş kapsamlı olarak ikiye ayırabilmekteyiz. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim, barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade etmektedir (Bağdadioğlu 2006). Benzer şekilde, Amartya Sen’in “Olanak Yoksulluğu” kavramsallaştırması, yoksulluğun yalnız gelir düzeyine değil aynı zamanda sahip olunan olanaklara ve fırsatlara göre de değerlendirildiği göreli bir bakış açısını sunmaktadır. Greli yoksulluğun en önemli yönü, kişilerin toplum içinde işlev gösterme kapasitesinin (becerisinin) kaybedilmiş olmasıdır. Amartya Sen, yoksulluk kavramını parasal ve bireysel gelir ya da satın alma gücünden çıkarıp hem öznel hem de kültürel bir kavram haline getirmiştir (Skogly 2002; Dedeoğlu 2003; Edward 2006).

Bu noktada yoksulluğun çok daha geniş bir sosyal perspektiften ele alınması zorunluluğu doğmakta, yoksulluk temel bir insan hakkı ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Yoksulluk ve İnsan Hakları

Yoksulluk ve insan hakları arasında bağlantı kurulması, son birkaç yıldır oldukça ne çıkan bir çaba olmuştur. Yoksulluk ve insan hakları arasındaki bu ilgi, hem uluslar arası alanda insan hakları anlayışının derinleşmesine, hem de 1980'lerin ortasından itibaren Evrensel İnsan Hakları Beyannameğinde kapsanan tüm haklara bağlı olarak gelişmiştir (Skogly 2000). İnsan Hakları Komisyonu Yüksek Komiseri Mary Robinson'un sözlerindeki gibi; "yoksulluk, insan olmaktan doğan ve kişinin onuru ve değerini temel alan geniş bir yelpazeye uzanan hakların ihlali, inkârıdır". İnsan haklarına yönelik bu kapsamlı bakış açısı, insan hakları ihlallerinin ve baskının, maddi ve maddi olmayan yoksunluktan da oluştuğunu ifade etmektedir. Ancak řu ana kadar insan hakları araçları arasında yoksullar doğrudan ele alınmamıştır (Skogly 2000).

Tüm insan hakları, sivil, politik, ekonomik, sosyal, kültürel olmak üzere, devlet veya başka aktörler tarafından gerçekleştirilen baskının sonlandırılmasını ve insanoğlunun varoluşu için gerekli minimum standartların sağlanmasını içeren bir felsefe içinde doğmuştur. Bu felsefe hem insan onurunu, hem de insan ihtiyaçlarını içermektedir. Yoksullar ile yapılan çalışmalarda en fazla ne çıkan insan onuru kavramıdır. İnsan Hakları Yüksek Kurulu'na göre, yoksulluğun azaltılmasında hak-temelli yaklaşım, temel amaç olarak insan haklarının gerçekleştirilmesini almalıdır. Bu yaklaşım, niteliksel olarak, var olan insan hakları rejiminin, yoksulluk içindeki bireylerin karşılaştıkları yapısal engelleri ortadan kaldırmaya yönelik hakları içerdiğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, insan haklarının karşılanması, yoksulluğu azaltmaya yönelik atılmış bir adım olacaktır. Yoksulluğun içerdiği hak ihlalleri değerlendirildiğinde, yoksulluk sonucunda, sağlık hakkı, eğitim hakkı, barınma hakkı, adalete ulaşma hakkı, katılım hakkı gibi bir dizi hak ihlale uğramaktadır (Skogly 2002).

Dolaylı olarak yoksulluk sorununu içeren uluslar arası belgeler, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Uluslar arası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Uluslar arası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi, Kalkınma Hakkı Bildirgesi ve ILO Sözleşmeleri olarak sıralanabilir (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi 2004). Uluslar arası insan hakları hukuku ele alındığında, var olan bu dokümanların, doğrudan 'yoksul olmama hakkı'nı içermediği, ancak insan hakları prensiplerinin tam anlamıyla karşılanması durumunda, yoksul bireylerin yoksulluktan kurtulma şansına sahip olacaklarını varsayıdığı söylenebilir (Skogly 2002).

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi temel alındığında, yoksulluğın içerdiği hak ihlallerine ilişkin bir inceleme yapmak bizi aslında haklar korunduğunda yoksulluktan kurtulmayı sağlayacak birçok etkenin var olacağı noktasına götürmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yoksulluk, insan hakları eksiksiz olarak sağlandığında ortadan kalkacak olan yapısal bir sorun olarak görülmelidir. Kişinin beslenme, barınma, giyinme, tıbbi bakım ve eğitim hakkının, katılım, ifade ve diğer sivil ve politik haklar ile bütünleştirme ve gerçekleştirme, yoksulların yoksul olmaktan kurtulmaları için gereklidir (Skogly 2002).

Küresel Boyutta Yoksulluğun Görünümü ve Yoksullukla Mücadele

Dünya'da yoksulluk ile ilgili göstergeler ve istatistikler, yoksulluğun derinliğini gözler önüne sermektedir. Dünya Bankası (DB)'nin Dünya Gelişme Raporu 2000/2001, yoksulluk sorununu odak almıştır ve çarpıcı istatistikler sunmaktadır: Dünya'daki altı milyar insanın 2.8 milyarı günde iki doların altında gelir ile yaşamını sürdürürken, 1.2 milyarı – yani beşte bir'i-günde bir doların altında gelir ile yaşamaktadır ve bunların %44' Güney Asya'dadır. Zengin ülkelerde 100 çocuktan biri beş yaşına ulaşmadan ölürken, en yoksul ülkelerde beş çocuktan biri ölmektedir. Yine zengin ülkelerde tüm çocukların %5'i beslenme yetersizliği yaşarken, yoksul ülkelerde bu oran %50'dir. Yeni yüzyılın küresel refah söylemine ve teknolojik gelişmelere rağmen küresel kazançların eşit dağıtılmadığı görülmektedir. Nitekim en zengin 20 ülkenin ortalama geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinden 37 kez daha fazladır. Yani yoksulluğu, farklı coğrafyalar, farklı şekilde deneyimlemektedir. Latin Amerika, Güney Asya ve Aşağı Sahra Afrikası'nda yoksulların sayısı artmaktadır. Pazar ekonomisine geçen Avrupa lkeleri ve Güney Asya'da, günde 1 doların altında gelire yaşayan insanların sayısı da giderek artmaktadır (World Bank 2001).

lkeler bazında bakıldığında, günde bir dolarlık yoksulluk çizgisi temel alındığında, ülkeler arasındaki farklılıklar daha da çarpıcı olmaktadır. Bir dolarlık yoksulluk çizgisine göre, Türkiye'de %2.4, Hindistan'da %44.2 ve Zambiya'da %72.6'ya varan çeşitlilik görünmektedir. Yoksulluk sınırı günde iki dolara çıkarıldığında ise, yoksulluğun çok daha yüksek oranlara sıçradığı görülmektedir. Yoksul nüfusun oranı Pakistan'da %84.7, Hindistan'da %86.2, Zambiya'da ise %91.7'ye ulaşmaktadır (şenses 2003:118).

Yoksulluğun lmcl sonuçlarının az gelişmiş ülkelerde açık olarak gözlendiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, yoksulluğun büyük lde bir az gelişmişlik sorunu

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

olduğu söylenilmektedir. Yoksulluğun dar ve geniş tanımlamaları ve yoksulluğun ölümüne ilişkin kıstaslar, büyük oranda ülkelerin içinde buldukları gelişmişlik düzeyi tarafından belirlenmektedir. Gelişme sosyolojisi yazınında, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve buna göre değişen yoksulluk algısı farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Günümüz dünyasında az gelişmişlik/yoksulluk sorununa ilişkin yaklaşımların etkilendiği iki temel sosyoloji okulundan söz edilebilir. Bunların ilki 'modernleşme okulu' iken, diğeri modernleşme teorilerine tepki olarak doğmuş olan 'bağımlılık okulu'dur. Küresel yoksulluk ve azgelişmişlik sorununu bu iki yaklaşım ışığında irdelemek, günümüzde yoksulluk ile mücadele amacıyla sürdürülmekte olan uluslar arası yardımların analizinde önemli bir boyutu oluşturmaktadır.

Modernleşme kuramları siyaset alanında liberal görüşlerden, sosyoloji alanında da işlevselci yaklaşımlardan etkilenmişlerdir. Modernleşme ile kast edilen, ağdaşlaşmadır; ağdaşlaşma ise çağın koşullarına, teknolojiye ayak uydurma olarak görülmektedir. Bir yönüyle ağdaşlaşma, modern ülkelere uyum sürecidir. Bir ülkenin modernleşmesi, ağdaş ülkelerde olan bitenin izlenmesi, ithal edilmesi ya da ülke içinde yeniden üretilmesidir. rnek alınacak ülkeler ise hiç şüphesiz ABD ve Batı Avrupa lkeleri'dir. Bu nedenle aslında modernleşme, Amerikanlaşma, Avrupalılaşma olarak simgelenmiştir (Cirinlioğlu 1999:20). Toplumlar, modern ülkelere benzedikleri lde gelişmiş kabul edilmekte, tüm toplumların gelişmişlik basamaklarını doğrusal bir şekilde çıkacağı ve bu basamakların da batılı toplumların gelişme süreçleri ile benzer özelliklere sahip olduğu kabul edilmektedir.

Modernleşme kuramları, yoksulluk ve gelişmemişlik sorununu, azgelişmiş ülkelerin dinamiklerinde aramaktadır. Bu görüşe göre, bir ülkenin kalkınmamasının asıl kaynağı, o ülkenin kendi koşullarında aranmalıdır. Azgelişmiş ülkelerin kendi kültürel yapıların gelişmenin doğmasına izin vermemiş olabilir. Bu ülkelerin kalkınması ise, yalnızca i koşullarını düzeltmek ile ya da geleneklerinden koparmak ile mümkün olacaktır (Cirinlioğlu 1999:20).

Kalkınma sürecinde, gelişmemiş ülkelere bunun nedenlerini ülkelerin kendi içsel koşullarına önem atfeden modernleşme teorileri özellikle 1960 ve 70'li yıllarda oldukça eleştiri almıştır. Buna karşılık olarak Güney Amerika ülkelerinden bir kısım araştırmacı, Bağımlılık Okulu'nu oluşturmuşlardır. Bağımlılık kuramları, öz olarak, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin başka ülkelere bağımlı olduklarından dolayı gelişmediklerini ifade etmişlerdir. Ülkelerin

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına y3nelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

kalkınamamaları, kapitalizmin dünya ticaretinde yarattığı eşit olmayan ilişkilere bağlanmaktadır. Azgelişmiş lkeler dünya ekonomisine eklenilerek kapitalizmin bir parçası haline getirilmekte ve gelişmiş ülkelere bağımlı kılınmaktadır (Cirinlioğlu 1999:16, 121).

“Yoksullukla Mücadele”, günümüz dünyasında, sermaye 3rgtlerinin, hkmetlerin, hkmetler arası 3rgtlerin yeni politikalarının amacı olmuştur. Yoksullukla mücadele, uluslar arası gündeme 90’lı yılların başında girmiştir. Ancak 20.yy’ın 3nemli bir b3lmnde, yoksullukla mücadelenin 3nemli bir toplumsal sorumluluk alanı olarak g3rldğn ve kamusal politikalar aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışıldığını g3rmekteyiz. Bu süreç, temelde refah devleti anlayışı içinde olmuştur. Toplumlarda sosyal ve ekonomik hakların genişletilmesi ile çalışanların refahı artırılırken, piyasaya giremeyecek olan nüfuslara (kadınlar, 3zrller, tek ebeveynli çocuklar, yaşlılar vb.) da sosyal güvenlik ya da yoksullukla mücadele programları geliştirilmiştir. 1970’lerde kapitalizmin içine düştüğü ekonomik krizler, Keynesci refah anlayışından kopuşu ve piyasa merkezli bir refah anlayışını da beraberinde getirmiştir (Sallan Gl 2002:111). BM Genel Kurulu, ilkin 1992’de Yoksulluğun Yok Edilmesi Uluslar Arası Günü’n (17 Ekim) ilan etmiştir. Bunu Yoksulluğun Yok Edilmesi Uluslar Arası Yılı (1996) ve Birinci On Yılı (1997-2006) izlemiştir (şenses 2006:217).

Yoksulluğun azaltılmasına ilişkin girişimlerin büyük bir çoğunluğunu, az gelişmiş ülkelere sunulan ekonomik yardımlar oluşturmaktadır. Ancak, tüm bu ilgi ve çabalara karşın, beklenen ilerlemelerin g3sterilememiş olması, s3z konusu sürecin karmaşıklığından ileri gelmektedir. Yoksulluğun gerek tanımlanmasında, gerek 3limnde gerekse nedenlerinde s3z konusu olan karmaşıklık, yoksulluğun azaltılması sürecinde de karşımıza çıkmaktadır. şenses (2006:217)’in de belirttiği gibi, yoksullukla mücadele, ekonomik unsurların 3tesinde, siyasi yapıyla, sivil toplum kuruluşları ile ve bunların arasındaki karmaşık ilişkiler ile ilgili süreçleri içinde barındıran bir alandır. Hane halkları, sivil toplum kuruluşları, yerel topluluklar, ulusal ve uluslar arası kuruluşlar yoksulluk ile mücadelede değişik 3llerde etkili olmaktadır. Ancak şenses, bu çerçevenin ortasına, ülkenin ekonomik yapısındaki mülkiyet ve üretim ilişkilerini ve buna bağlı olan siyasi karar mekanizmasını koymaktadır. Ona g3re, yoksulluğu bu ilişkilerin iki ucunda yer alan kesim açısından ve geliri elinde toplayan hakim sınıf açısından yaklaşmak gereklidir.

Geri kalmışlığın ve küresel yoksulluğun incelenmesinde hareket noktası olarak gelirin varsıl ile yoksul arasındaki eşitliksiz dağılımı, bunun da 3tesinde, üretim araçlarının gelir dağılımını

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

kontrol edecek şekilde varsılın elinde toplanması olduğunda, yoksullukla mücadelenin aslında bir gelir dağılımını mücadelesi olması gerektiği açıktır. Bu çaba dışında, sahip olunan iyi niyetlere karşın siyasal karar mekanizmalarını sorgulamayan, gelir dağılımına ilişkin eşitlikçi yenilikler içermeyen mücadele programlarının nihayetinde ulaştığı başarı konusunda şüphe duyulabilecek bir konuma geleceği beklenmelidir.

Yoksulluk ile mücadelede ortaya konan stratejiler, programların başarisını etkileyen önemli bir unsurdur. Bhagwati (1988), yoksulluk ile mücadelede  stratejiden bahsetmektedir; dolaylı yaklaşım, dolaysız yaklaşım ve radikal reform (Akt. şenses 2006:219). Dolaylı yaklaşımda kaynakların büyümeyi hızlandırmak için kullanılması ve büyüme yolu ile yoksulların gelir ve yaşam standartlarında iyileşmenin sağlanması söz konusudur. Dolaysız yaklaşımda ise beslenme, sağlık, eğitim, konut gibi temel ihtiyaçlar başta olmak üzere, yoksulların yaşam standartlarının artırılması için devletin uygulamaya koyduğu somut program ve politikalar ve yoksullara aktarılan transferler kastedilmektedir. Radikal reform yaklaşımı ise üretim araçlarının mülkiyetinin ve üretim ilişkilerinin yeniden yapılandırılması ve bunlara eşitlikçi bir kimlik kazandırılması ifade edilmektedir.

Yoksulluğa ilişkin dolaysız yaklaşıma ilişkin uygulamalardan biri yapısal uyum programları sonucu ortaya çıkan yoksullukla mücadele programlarıdır. Bir kısmı DB tarafından desteklenen ve ülkelere göre farklılıklar gösteren programlar, öncelikle gıda, istihdam ve kredi alanlarına yönelmiştir. Gıda alanında devlet, yoksul kesimlere doğrudan gıda dağıtmış; istihdam alanında eğitim, mesleki eğitim, enformel sektörde ve tarımda istihdamın artırılmasına yönelik önlemler ön plana çıkmıştır. Kredi uygulamaları arasında en çok dikkat çeken uygulamalardan birisi, Bangladeş'te 1976 yılında kurulan Grameen Bank olmuştur. DB tarafında desteklenen programda, kırsal alanda yoksul kadınlara verilen krediler ile tarımsal üretimin, istihdamın şitlendirilerek artırılması amaçlanmıştır (şenses 2006:239). Bu amaca karşın, bankanın kredi vererek yoksulluğu sonlandırma konusundaki başarisızlığına ilişkin veriler de söz konusudur. Örneğin Neff (2006), Grameen Bank'tan borç alanların, yoksul kaldığını, zira sekiz yıl boyunca bankadan kredi almasına karşın Grameen hane halkının %55'inin halen temel gıda ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ifade etmiştir (Neff 2006).

zdek (2002), yoksulluğu azaltma politikalarının daha çok 'serbest ekonomi', 'açık piyasalar' ve daha fazla küreselleşme üzerine kurulu olduğunu ifade etmektedir. Kuşkusuz yoksullukla mücadele öncelikle bir retoriktir ve önerilen politikalara bakıldığında bu politikaların

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

yoksulluğu azaltma kapasitesine sahip olmadığı görülecektir. Bunun yanı sıra uluslar arası yoksulluğu azaltma söyleminin farklı bir anlamı olduğunu da savunmaktadır zdek (2002), ki bu “zellikle 1999 sonrası gelişen yoksulluğu azaltma stratejilerinin nc Dünya’da yeniden yapılanma sürecinin öngörmesi ve uluslar arası bağımlılık ilişkilerini de yeniden reformdan geçirmeyi hedeflemesidir”.

Kopenhag’da 1995 yılında gerçekleştirilen Toplumsal Kalkınma Dünya Zirvesi, gelişmiş devletlerin milli gelirlerinin %0.7 oranında kalkınma yardımı olarak az gelişmiş ülkelere aktarılması hedefini ortaya koymuştur. Ancak ABD başta olmak üzere, gelişmiş ülkeler bu kalkınma yardımlarını aktarmada gönülsüz davranmışlar, yardımların aktarılma oranı yıldan yıla düşmüştür. DB da 1990’dan itibaren yoksulluğu azaltma stratejilerini açıklamaya başlamıştır. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler Kalkınma programı (UNDP) Milenyum Zirvesi’nde dünyadaki yoksulluğun 2015 yılına kadar yarıya inmesi hedeflenmiştir. 90’ların sonlarında yoksullukla mücadelede bir dizi başka kuruluş da yer almıştır. Uluslar arası kuruluşlar, yoksulluğun azaltılması ile ilgili olarak uluslar arası bir konsensusa ulaşmış görünmektedir. Ancak bu konsensus, ne yoksulluğun nedenlerini ne de bu nedenlerin ortadan kaldırılması için gerekli adımları saptamaktadır (zdek 2002).

Yoksullukla Mücadelede Uluslar Arası Kuruluşlar

Daha önce de bahsedildiği gibi, yoksullukla mücadele sorunu, gerek ulusal gerekse uluslar arası düzeyde sivil toplumun ve hkmet kuruluşlarının ilgisini çeken, son yıllarda deyim yerindeyse ‘moda’ haline gelen bir deyimdir. Gelişmiş ülkelerin, gelişmemiş ülkelere ‘yardım sunma sorumluluğu’ duymaları, kimi uluslar arası kuruluşların bu amaçla kurulmasını ya da yoksullukla mücadeleyi misyonları arasına eklemelerine neden olmaktadır. Bu bölümde, Birleşmiş Milletler ve Bretton Woods kuruluşları olarak anılan IMF ve DB’nin yoksullukla mücadele programları ve gerçekleştirdikleri yardım faaliyetleri aktarılacaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Birleşmiş Milletler (BM), yoksulluk konusunda küresel çapta politika üreten ve konuya ilişkin müdahaleler planlayan en önemli uluslar arası kuruluşlardan biridir. BM’nin bu ilgisi, ilan edilen “Yoksulluk On Yılı” (1997-2006) ile ve BM’nin tüm kuruluşlarında, insan haklarının sağlanması yönelik çalışmalar yapma hedefi ile paralellik göstermekte ve meşruluk kazanmaktadır. BM, küresel konferanslar düzenleyerek ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğu azaltma konusunda politika çerçevelerini belirlemiştir.

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Bu politika erevesi ve Milenyum Deklarasyonu, yoksulluğu azaltma stratejilerine insan hakları temelli bakış açısını yerleştirmeye çalışan bir girişim olarak görülebilir. BM'nin bu çabaları, yoksulluğa yönelik ilginin başka alanlara taşınmasına da yol açmış ve UNDP, DB, IMF tarafından yoksulluğu azaltma stratejilerine yansımıştır (Skogly 2002).

1965 yılında kurulan UNDP sürdürülebilir insani kalkınma konusunda yardım sunan en güçlü kaynaktır. UNDP'nin üç temel amacı vardır;

- İnsani kalkınma alanında BM'yi en etkili ve sağlam gücü haline getirmek,
- Kendi kaynaklarını sürdürülebilir insani kalkınma adına en uygun şekilde seferber etmek, bu şekilde yoksulluğun azaltılması, çevresel yeniden üretim, istihdam oluşturma ve kadının güçlendirilmesi hedeflerine ulaşmak,
- Sürdürülebilir insani kalkınmayı sağlamak adına uluslar arası eşgüdümü güçlendirmek ve bu eşgdme ulaşmak için en önemli katkıyı sağlayan bir kuruluş haline gelmek (United Nations 1998:35).

BM kaynaklarına göre, UNDP'nin toplam gelirlerinin %90'ı, dünya nüfusunun en fazla açlık çeken 66'ı ülkesine aktarılmaktadır. Kuruluşun gelirleri ise büyük oranda gönüllü katkılar ile sağlanmaktadır. UNDP, gelişmiş ve gelişmekte olan 36 ülkenin temsilcilerinden oluşan yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir. Kuruluşun yayınları arasında bulunan *Human Development Report* yıllık olarak yayınlanmakta ve yardım alan ülkelere dair istatistiklere ve yardımların hedef ve etkilerine ilişkin verilere yer vermektedir (United Nations 1998:36).

Kuruluşun 2000 yılında yayınladığı yoksulluk raporu, kuruluşun yoksullukla mücadele programını az gelişmiş ülkeler bağlamında değerlendirmiş ve yoksullukla etkin şekilde mücadele etmeyi engelleyici faktörleri tanımlamıştır.

Rapor, etkili yönetişimi, yoksullukla mücadelenin en önemli bileşenlerinden biri olarak tanımlamıştır ve bu ayağın eksik kaldığını ifade etmiştir. Yoksulluğu azaltma girişimlerinin, hkmet tarafından yeterli şekilde desteklenmesi, koordinasyonun sağlanması ve her ülke için farklı planlama yolunun seçilmesi raporun nerileri arasındadır. Bunun yanı sıra, yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olduğu ve ulusal gelirin artırılmasının yanı sıra, beslenme yetersizliğini azaltma, okuryazarlığı artırma ve yaşam beklentisini artırmaya dönük çabaların da yoksulluk programlarına eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Rapor, yoksulların organize olmaları ve yerel yönetimleri etkileyerek, hesap verilebilirliğin artması, yoksulların bölgesel ve ulusal politikalara katılmaları yönünde çağrıda bulunmuştur (UNDP Poverty Report 2000).

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

IMF

IMF, ABD Bretton Woods'da 1944 yılında, 45 devlet temsilcisinin uluslararası ekonomik eşgüdümü sağlamak üzere bir araya gelmesi ile kurulmuş, 1945 yılında 29 ye ülkenin anlaşma imzalamaları ile vücut bulmuştur (www.imf.org). Kuruluşun savaş ertesini yıkılmış ekonomileri yeniden inşa etme ve ekonomik işbirliğine dayalı bir ekonomik düzen yaratma gibi bir misyon üzerinden yapılandırıldığı ve özellikle 1974 Krizi sonrasında uluslar arası sisteme gözcülük eden ve sorunların zmne ilişkin mekanizmalar üreten bir kurum olma yolunda ilerlediği söylenebilir (Soyak ve Nesirova 2003; Usal 2008). IMF'nin temel amacı da bu paralelde, uluslararası ekonomik alanda mali istikrarını sağlamaktır. Buna göre, IMF, "parasal işbirliğini geliştirecek, uluslar arası ticaretin dengeli bir şekilde büyümesini sağlayacak, döviz kurlarında düzen ve istikrarını temin edecek, çok taraflı demeler sisteminin kurulmasına yardımcı olacak ve üyelerine, demeler dengesindeki sorunların aşılmasında, uluslararası yahut kendi refahlarına zarar verecek tedbirlere başvurmaksızın yardımcı olmak suretiyle güven aşılayacaktır."(IMF Kurucu Antlaşması, Akt. Usal 2008).

IMF'nin finansal istikrarını sağlama araçlarından biri üyelerine sunduğu borç seçenekleridir. IMF'nin üç farklı kategoride borç verme şekli bulunmaktadır (www.imf.org);

- Stand-by anlaşmaları: Kısa dönem ödeme sorunlarına yöneliktir. IMF'nin en geniş yer tutan borç uygulamasıdır.
- Yapısal nedenlerden kaynaklanan makroekonomik istikrarsızlık yaşayan ülkeler için, geniş kapsamlı programlar uygulamak. Bu programlar arasında, vergi ve finans sektörü reformları, kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, emek piyasasının esnekleştirilmesi gibi girişimleri kapsayan uygulamalar yer almaktadır.
- Yoksulluğu azaltma ve büyüme amacıyla, en yoksul ye ülkelere yönelik ayrıcalıklı borçlar söz konusudur (yılıda 0.5 faiz ve 10 yıl süre ile). IMF borçlarının büyük kısmı bu kategoriye girmektedir.

Bunların yanı sıra, IMF; Acil Yardım olarak, doğal afet veya askeri çatışmaların yaşandığı ülkelere de yardım sunmaktadır.

IMF'nin borç verme ve yönetim sisteminde 'kota' önemli bir referans noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kota, ye ülkenin GSMH'sı, dış ticareti ve sermaye hareketliliğinin büyüklüğü ile belirlenmektedir. IMF'nin borç verme sisteminde; gelişmekte olan ülkeler borç

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

para almak istediklerinde, istenen kredi, bu ülkenin kotasının %25'ini oluşturan dilimi kadar ise, ülkeye ekonomik programlar ile ilgili şartlar dayatılmamakta, ülkenin durumu düzeltme taahhüdünde bulunması yeterli görülmektedir. Ancak bu miktarı aşan borçlarda, yukarıda değinilen stand-by (destekleme) anlaşmalarının yapılması ve ülkelerin IMF tarafından ileri sürülen şartları yerine getirmesi beklenmektedir. Bunlar, enflasyonun düşmesi, ekonominin daralması, faiz hadlerinin yükselmesi için para arzının kısılması, i talebi düşürmek için ücret ve maaşların kısılması gibi önlemlerdir. Bunlara küresel ekonomi ile bütünleşmek için liberal ve zelleştirici önlemler de eklenmektedir (Tekel 2004:212).

IMF'nin yoksul ülkelere yönelik yardımları, ayrıcalıklı yardımlar olarak adlandırılmakta ve yoksulluğu azaltma ve büyüme yardımları arasında yer almaktadır. IMF, kendisini bir kalkınma kuruluşu olarak tanımlamadığından, yoksul ülkelerin fiziksel çevrelerini geliştirmek, daha iyi eğitim ve sağlık sistemleri oluşturmamak gibi açık bir amacının olmadığı ifade edilmiştir. Bu amaçlar, DB ve bölgesel kalkınma bankaları tarafından üstlenilmesi gereken görevler olarak görülmektedir (Stiglitz 2003; www.imf.org).

Buna karşılık, IMF'nin 2000 yılında ortaya koyduğu Milenyum Kalkınma Hedefleri'nde yoksulluk ve temel insan haklarına ilişkin önemli hedefler yer almaktadır (IMF Milenyum Hedefleri Raporu);

1. Aşırı yoksulluğu ve açlığı azaltmak
2. Evrensel temel eğitime ulaşmak
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadını güçlendirmek
4. ocuk ölümlerini azaltmak,
5. Anne sağlığını geliştirmek
6. HIV/AIDS, sıtma, ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek
7. Çevresel korumayı sağlamak
8. Kalkınma için küresel ortaklık sağlamak

Yukarıda yer alan hedefler her ne kadar insan haklarını geliştirecek dolayısıyla yoksulluğun yarattığı dışlanmayı ortadan kaldıracak şekilde formüle edilse de IMF'nin insan hakları üzerindeki etkisi sınırlıdır (A. J. 2002; Bradlow 2006). Bunun farklı nedenleri bulunmaktadır. İlk olarak, IMF, finansal bir kuruluştur. IMF'nin amacı, gelişimi sağlamak değildir. IMF, temelde gelişmekte olan ülkeler ve bu ülkelerde yaşanan problemlerle ilgileniyor olmasına

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

karşın, IMF müdahalelerinin ana odağı ülkelerin makroekonomik ve finansal durumlarıdır. İkinci neden ise, IMF'nin müdahalelerinin kısa dönemli olmasıdır (Bradlow 2006:72-73).

Dünya Bankası

Dünya Bankası Bretton Woods Konferansı'nda IMF ile eşzamanlı olarak kurulmuştur. DB'nin amacı, savaşın tahrip ettiği ülkelerin yeniden yapılanması sürecine yardım etmektir. Dünya Bankası yardımlarından ilk yararlananlar, Avrupa lkeleri ve Japonya olmuştur. 1960'lara gelindiğinde, bu ülkeler artık yardıma ihtiyaç duymaz konuma gelmiş ve borçlar Afrika, Asya, Latin Amerika ve Orta Doğu'da yeni bağımsızlığını kazanan ülkelere ve 1990'larda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine kaymıştır (www.imf.org).

Dünya Bankası'nın yoksullukla mücadelede izlediği politikalarda zaman içerisinde farklılaşma gözlenmiştir. 1960'lı yıllarda yoksullukla mücadelede ülkelerin sanayileşmesini hızlandırmak temel çaba olarak görülürken, 1970'lerde kırsal gelişme stratejileri ön plana çıkmıştır. 1980'lere gelindiğinde ise ülkelerin artan borç ve azalan döviz gelirleriyle birlikte önemli makro ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmaları söz konusu olmuş ve yoksullukla mücadelede Banka daha çok makro ekonomik dengenin sağlanması yönünde faaliyet göstermeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda ise Banka tekrar yoksullukla mücadeleyi ana odağına koymuştur (Uzun 2003). IMF ve Dünya Bankası programları bu açıdan birbirlerini btnlemektedir. IMF'nin odağı makroekonomik ve finans sektörü ile ilgili iken, Dünya Bankası, uzun dönem kalkınma ve yoksulluğu azaltma konularını odağına almıştır. Banka, düşük faizli borçlar, faizsiz krediler ve hibeler sağlayarak, gelişmekte olan ülkelerde sağlık, eğitim, alt yapı sistemi, iletişim ve diğer alanlar için hizmetlerin geliştirilmesini sağlamaktadır (www.worldbank.org).

şenses (2006:208), Dünya Bankası yardımlarını, yoksulluğa ilişkin dolaylı ve dolaysız yaklaşımın birleştirildiği bir yardım türü olarak görmektedir. Banka'nın yoksulluğa ilişkin yayınladığı 2000-2001 raporunda, yoksullukla mücadele stratejileri arasında, hem ekonomik büyümenin sağlanması ve artan istihdam olanaklarından dezavantajlı grupların yararlanması hedefini ortaya koymuş (dolaylı yaklaşım) hem de dolaysız yaklaşım olarak kabul edilebilecek şekilde, yoksul bireylere yönelik sağlık, eğitim, beslenme yardımlarının sağlanması konusunda niyet bildirilmiştir (Dünya Bankası, World Development Report, 2000/2001).

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

İnsan Hakları Açısından Uluslar Arası Yardımların Değerlendirilmesi

Çalışmanın nceki bölümlerinde, küresel yoksulluğun görünümü ve yoksulluk ve azgelişmişlik ile mücadele araçları aktarılmaya çalışılmıştır. Yoksulluk, tüm insanlığın sorunudur ve yalnız azgelişmiş ülkelerin kaderi olarak görülemez. Neo-liberal ekonomi politikalarıyla 'küreselleşen' yoksulluk ve yoksunluk, tüm devletlerin, ulusal ve uluslar arası kuruluşların ilgi odağındadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası atmosferde g kazanan (Myrdal 1971:271) yoksulluğu azaltma çabaları ve uluslar arası yardımlar, yararları ve zararları açısından incelemelere tabi tutulmuşlardır. Literatürde hakim olan kanı, yardımların yoksulluk sorununu tamamıyla ozmekten uzak olduğudur. Bunun altında yatan nedenler, literatürde, yardımların miktarının azlığı (Jaleé 1965), yardımların ardındaki 'kötü' niyetler (Chossudovsky 1999), yardımların aslında gelişmiş ülkelerin dış politikasında bir 'silah' işlevi görmesi (Hayter 1971) gibi birçok farklı etkene bağlanmıştır. Yardımların, yoksulluğu azaltmada amaçlanan verimi sağlamadığı, ortak bir kanıdır. Peki, yardımlar, insan hakları hareketi açısından ne ifade etmektedir ve insan hakları perspektifinden bakıldığında, yardımlar gerçekten 'yardım' etmekte midir?

İnsan hakları açısından değerlendirmeye, öncelikle yoksulluğa ilişkin olduğa temel göstergelerin sorgulanması ile başlanabilir. Yoksulluk, yalnız gelir düzeyinin değil, buna eşlik eden bir dizi sosyal, çevresel, fiziksel, psikolojik iyilik halinin de etkisiyle şekillenmektedir. Yoksulluğun lm de tüm bu faktörlerin ele alınması ile mümkün olabilir. Her ne kadar bu farkındalık uluslar arası kuruluşlarda gelişse de, küresel düzeyde yoksulluk ltleri günlük bir dolar ve iki dolar gelir düzeyi baz alınarak sunulmaktadır. Chossudovsky (1999)'e göre, bu yaklaşım, yoksulların sayısını manipüle etmektedir ve yoksulların sayısının azaldığına dair yanlış bir kanıya sahip olunmaktadır. Bu, daha başlangıçta yardımların etkililiğini eleştirel gözle okumayı gerektiren bir durumdur.

Temel insan hakları belgelerinde yer alan yaşama, eğitim, sağlık, barınma, temiz bir çevrede yaşama gibi temel insani haklar, uluslar arası yardım kuruluşlarının da gündemindedir. Ancak çoğunlukla, tüm bu boyutların, ancak ülkenin ekonomik kalkınması belirli bir noktaya geldikten sonra, kalkınma stratejileri uygulandıktan sonra 'kendiliğinden' gerçekleşeceği düşünülmektedir. Yoksulluğun diğer boyutlarına ilişkin yardımların, ekonomik yardımlardan daha geri planda olduğu görülmektedir. Ancak, Sen'in de ifade ettiği şekilde, yoksulluk, aslında kişinin kendi yaşam stilini belirleme becerisinden yoksun olmasıdır. Bu becerilerin

Polat Uluocak, G., İaasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

geliştirilmesi ise, yapısal uyum programları ve kalkınma hedefleri ile sağlanması mümkün görünmemektedir. Yılmazer (2004)'in de işaret ettiği gibi, yoksulluğun giderilmesi için kişilere geçici maddi yardımlar yapılması ya da ulusal gelirden belli bir pay ayrılması, tek başına yeterli değildir. İnsanlara var olma ve kapasitelerini geliştirme hakları tanınmalıdır. İnsanlar, yaşama ve ekonomiye ilişkin haklara sahip olup, bunları etkin biçimde kullanabildiği ve kapasitelerini geliştirebildiği lde yoksulluk kısır döngüsünü yenebilirler. Adil gelir dağılımı, sosyal harcamalara ve insani kalkınmaya öncelik, etkili sivil toplum ve artan istihdam, ekonomik büyümeyi insani kalkınma ile destekleyebilir (Ramirez 1997'den Akt. Yılmazer 2004).

Sen, IMF'nin programlarına getirilen en önemli eleştirinin, ekonomik alanda disiplini yerleştirirken zarar gören insanları görmezden gelmesi olduğunu iletmiştir. Bunun yanı sıra, kısa döneme odaklanması ve sağlık, eğitim gibi konularda tasarrufa gidilmesi, diğer bir eleştirilecek noktadır. nk uzun dönemde kalkınma ancak bu hizmetler ile sağlanmaktadır (Sen 2004).

şunu da ifade etmekte yarar var ki, yalnız ekonomik yardım boyutu ele alındığında bile, karşımıza çıkan tablo tatmin edici değildir. Tekel (2004:212), IMF ve DB uygulamalarının, hem düzen hem de adalet sağlama açısından etkilerinin hiç de 'iyi' olmadığı ifade etmektedir. Kuruluşların liberalleşme ve özelleşme yönündeki reçetelerinin, devlet içindeki eşitsizlikleri artırdığı ve bu politikaların ardında aslında gelişmiş ülkelerin kendi sanayilerini koruma amacının görüldüğü ifade edilmektedir.

Öztürk (2006:55), DB'nin, izlediği politikaların yoksulluğu ne lde azalttığı konusunda çok farklı değerlendirmeler bulunduğunu söylemekte ve özellikle yatırımlar için sağlanan yardımlarla yoksulluğun azaltılamadığının, teknoloji açığının kapatılamadığının, eğitim ve beşeri sermaye birikimi için sağlanan kaynakların hem büyüme hem de yoksullukla mücadelede istenilen sonuçları ortaya koyamadığının ifade edildiğini bildirmektedir. Benzer şekilde, Clark (2002), DB'nin izlediği politikaların, özellikle ekonomik ve sosyal hakları gerçekleştirmesi açısından son derece sınırlı olduğunu belirtmektedir. Clark (2002)'a göre DB'nin politikalarının teorik boyutu ile uygulama boyutu arasında ciddi bir boşluk bulunmaktadır.

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Yoksulluğun azaltılmasının önemli bir boyutunu oluşturan ‘katılım’ hakkı, yoksulluğu azaltma stratejilerinin temelini oluşturmalıdır. Yoksulluk bir sosyal veya ekonomik problem olmanın ötesindedir. Yoksulluk, kişileri sessiz ve gcsz hale getirmekte, hayatlarını etkileyecek kararlar üzerindeki etkilerini azaltmaktadır. Dolayısıyla yoksulluğun azaltılması çabalarının bir boyutunu da yoksulların seslerinin duyulması, yoksulluk deneyimlerinin onların anlamlandırmalarıyla ortaya konması ve yerel, ulusal ve uluslar arası düzeyde gclendirilmesi oluşturmalıdır (Skogly 2002). Bu, yalnızca yazılan raporlarda yoksulların, yoksulluğa ilişkin nitel algılarının sorgulanmasından fazlasını gerektirmektedir. Yardım veren kuruluşlarının ye profilinin de az gelişmiş ülkelerin bu katılımına açık olması önemlidir. Nitekim, IMF ve DB’nin yönetim biçimi ile ilgili eleştiriler, bu katılımın sağlanmadığını iletmektedir. Örneğin, IMF’de her yenin Fon’daki ağırlığı, kendi kotasının büyüklüğüne göre belirlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ABD, Japonya, Kanada ve AB’nin oy ağırlığı toplamda 2/3’ bulmaktadır. Diğer ülkelerin pay oranı azınlıkta kalmaktadır. Dolayısıyla, yoksullukla mücadele stratejilerinde altı çizilen ‘yoksulun sesinin duyulması’ ilkesi yalnızca önerilerde yer alan ancak uygulamada yer almayan bir durumda kalmaktadır (Tekel 2004:212).

Gelişmiş ülkelerin yardımlarına ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli nokta, yardımların ardında yatan politikanın, temelde insan hakları ile elişmesidir. Yardım sunan kuruluşlar ile gelişmiş ülkeler, aslında, kendi gcszliğnden dolayı yoksul kalan ülkelerin kalkındırılmasında bir sorumluluk hissetmektedir. Sallan-Gl(2002:111)’n ifade ettiği gibi, piyasa temelli refah anlayışında yoksulluk, bireysel bir sorun olarak görülmektedir. Aynı Őekilde, gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğu da, yeterli yatırım olmaması, devletlerin ekonomi politikalarının yetersizliği, kalkınma için gerekli fırsatların yaratılmaması gibi, az gelişmiş ülkelerin kendilerinden kaynaklanan bir eksiklik olarak görme eğilimindedirler. Bu nedenle yardımların bir de ‘yapısal uyum’ boyutunun olduğu, ekonomik desteğin aynı zamanda dış politika aracı olarak da kullanılabildeği görülmektedir. Örneğin, oban (2002) IMF, DB ve Dünya Ticaret rgt gibi kuruluşların yardımlarının, ‘egemen gclerin politika tasarımlarının önemli bir aracı’ olarak grlebiledeğini ifade etmektedir. Bu tür bir gizli gündemin yoksullukla mücadelede insan haklarının geliştirilmesi gibi bir nihai hedefe ulaşmada önemli bir engel olduğu söylenebilir.

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

1965 yılında ‘Yoksul lkeler Nasıl Soyuluyor?’ adlı eserinde, Gelişmiş ülkelerin nc Dünya’ya yaptığı yardımları niceliksel olarak hesaplayan Jaleé, aslında temelde yardımların gerisindeki bu gizil ya da açık amaçların, insan hakları bu yardım akışının oldukça ‘nemsiz’ bir mebla olduğunu, ekonomik kalkınmayı sağlama amacına ulaşmada yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Jaleé, bu durumun herkes tarafından bilinmesine karşın, yine de tüm dünyanın, yardımların devam etmesi konusunda hemfikir olduğunu belirtmiş ve eklemiştir: “Acaba bu ‘yardım’ denilen řey, insani amaçlar maskesi altında nesnel olarak başka hedeflere mi yönelmiştir?”. Jaleé, eserinde bu sorunun yanıtını aramaya çalışmıştır ve sonuç olarak, uluslar arası yardımların politika alanındaki işlevine işaret ederek, yardımların ‘politik bakımdan köleleştirici, ekonomik bakımdan da boyun eğdirici’ bir nitelik taşıdığının altını çizmiştir (Jale 1965:96,130).

zbudun (2002), küresel yoksulluk kültürüne değinen çalışmasında, yeni yoksulluk kavramını küreselleşme kavramı ile ilişkisine değinmiş ve yeni yoksulluğu ortaya çıkaran nedenler arasında, neo-liberal politikalar, sermayenin hareketlenmesi ve yatırımların, Dünya’nın iř gücü bakımından ucuz ancak hammadde bakımından kolay erişilebilir, vergi düzenlemelerinin de daha ‘elverişli’ olduğu bölgelere kaydırılması, çok uluslu şirketler, işgücü piyasasında esnekleşme-yani rgtszleşme-, sağlık, eğitim gibi temel insan haklarına yönelik hizmetlerin özelleştirilmesi gibi bir dizi etken sıralamıştır (zbudun 2002:54). Gelişmiş ülkelerin lehine işleyen tüm bu gelişmeler, yeni yoksulluğun, aslında modernleşme teorilerinin önerdiği gibi, ‘azgelişmişlerin kaderi’ olmadığını da ortaya koymaktadır.

Chossudovsky,1980’lerin başından beri IMF ve DB tarafından gelişmekte olan ülkelere dayatılan ‘makro-ekonomik istikrar’ ve ‘yapısal uyum programları’nın yüz milyonlarca insanı yoksullaştırdığına işaret etmiştir. ‘Yoksullukla mücadele’ amacı, DB kuruluş tüzüğünde yer almasına karşın, kurumun desteklediği projelerin bu amaca hizmet etmediği, aksine yoksulluğu derinleştirdiği ifade edilmektedir (Chossudovsky 1999:37; Chomsky 2000). Bu açıdan, aslında yardımların temel insan haklarını ihlal etme riskini de içerdikleri söylenebilir.

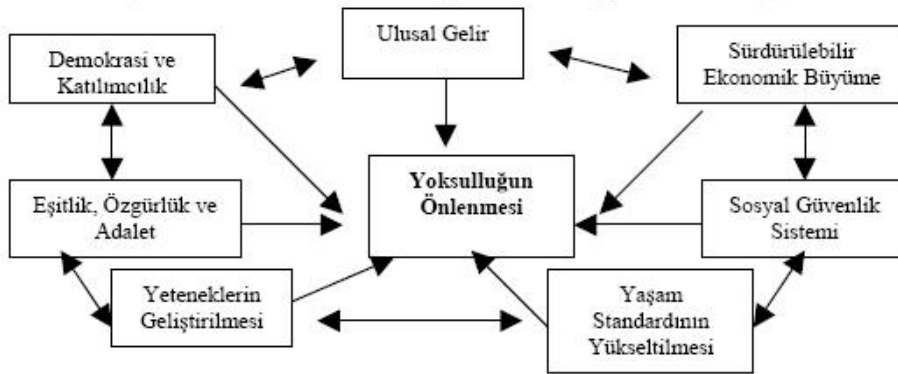
Yoksulların insan haklarının gerçekleştirilmesi için yapılması gerekenlerin başında, insan haklarının parça parça ele alınmasından ziyade, kapsamlı bir bütün olarak ele alınması gelmektedir. Gerek sivil toplum kuruluşları gerekse hkmetler, uzun süredir insan haklarını parçalara ayırarak ele almışlardır. Amartya Sen’in ‘beceriler’ yaklaşımına geri dönersek, yalnızca bir yönü ile ele alınan insan hakları yaklaşımının başarısız olacağı oldukça açıktır.

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Çünkü yoksulların, birçok ihlalle karşı karşıya geldikleri görülmektedir. Yalnız bir ihlalin ortadan kaldırılması, yoksulluk zincirinin kırılması için yeterli olmayacaktır. Örneğin, eğitime ulaşma konusunda sıkıntı yaşayan bir toplulukta, eğitimi ulaşılabilir kılmak üzere okul inşa etmek ve retmen atamak, yeterli maddi güce sahip olmayan bir ailenin çocuğunu okula göndermesi için yeterli bir adım değildir (Skogly 2002).

Yoksulluğun nlenmesinde göz önüne alınması gereken bileşenler aşağıdaki tabloda aktarılmıştır. Yoksullukla mücadele programlarının da bu şemada ifade edilen bileşenleri birbirinden ayrı değil, bütün olarak ele alması ve yardımları tüm alanlara yayarak çok boyutlu bir toplumsal kalkınma modeli sağlaması, amaca ulaşmada tek etkili yol olarak görülmektedir.

şekil.1 Yoksulluk ve Toplumsal Değerler Etkileşimi

Kaynak: Yılmaz 2004.

SONUÇ

Uluslar arası yardımların insan hakları açısından değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada, II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın ekonomik dengelerinde önemli bir etkisi olan uluslar arası yardım kuruluşlarının (IMF, BM, DB) azgeleşmiş ülkelere yönelik finansal destek ve yapısal uyum programları temel alınmıştır. Geleşmiş ülkelerin bir 'sorumluluk' olarak başlattıkları yardımlar, aslında ülkeler arası ekonomik ve politik dengeleri belirleyen önemli bir gttr. Yardımların içeriğinden, yalnızca ekonomik kalkınma amaçlı olmadıkları, aynı zamanda ülkelerin yönetim sistemi, ekonomik politikaları da şekillendirme amaı olduğu görülmektedir. Oysa yoksulluğun azaltılması amaçlı çabaların, tıpkı Amartya Sen'in yoksulluk yaklaşımında olduğunu gibi, bütüncül, kültürel öğeler ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bir bütün olarak yoksulların temel insan hakları olarak sağlık, eğitim,

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

barınma, çalışma, sağlıklı bir çevrede yaşama hakları ele alınmadığında, yoksulluğu azaltma programları bir yönüyle mutlaka eksik kalacaktır. Var olan programların bu bütüncül bakış açısından uzaklığı, önemli bir sınırlılık olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

A.J. 2002. "The Impact of the IMF and World Bank on Human Rights." TakingITGlobal Online Publication, erişim tarihi: 04.12.2007 (<http://www.tigweb.org/youth-media/panorama/article.html?ContentID=345>)

Bağdadioğlu, E. 2006. "Yoksullukla Mücadeleye Yaklaşımlar" *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2003: Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler*. Ed: . Onat. Ankara: Aydınlar Matbaa.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi. 2004. *İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Sosyal hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.

Bradlow, D. 2006. "The World Bank, the IMF, and Human Rights." *Transnational Law & Contemporary Problems* 6 (47): 48-89.

Chomsky, N. 2000. "IMF and World Bank: Tools of the Neoliberal Onslaught." *The Tech* 120 (46):21-23.

Chossudovsky, M. 1999. *Yoksulluğun Küreselleşmesi IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İ Yüzü*. ev. N. Domaniç. İstanbul: iviyazıları

Cirhinlioğlu, Z. 1999. *Azgeleşmişliğin Toplumsal Boyutu*. Ankara: İmge Kitabevi.

Clark, D.L. 2002. "The World Bank and Human Rights: The Need for Greater Accountability." *Harvard Human Rights Journal* 15: 205-226.

oban, T. 2002. "Yoksulluk Karşıtı Sosyal Hareketler" *Yoksulluk, şiddet ve İnsan Hakları*, Ed: Y. zdek. Ankara: TODAİE.

Dedeoğlu, S. 2003. "Yoksullukta Son Nbet" Erişim Tarihi: 04.12.2007. (<http://www.bianet.org.tr/bianet/kategori/toplum/17168/yoksullukta-son-nobet-1>)

Dünya Bankası Web Sitesi, adres: <http://www.worldbank.org>

Edward, P. 2006. "Examining Inequality: Who Really Benefits from Global Growth?" *World Development* 34 (10):1667-1695

Hayter, T. 1971. *Aid as Imperialism*. Great Britain: Penguin Books.

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

IMF Milenyum Hedefleri Raporu. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdg.htm>

IMF Web Sitesi, adres: <http://www.imf.org>

Jaleé, P. 1965. *Yoksul lkeler Nasıl Soyuluyor*. ev. S.Hilav, İstanbul: Yn Yayıncılık.

Kanbur,R. ve L. Squire. 1999. "The Evolution of Thinking About Poverty: Exploring the Interactions." World Bank.

Myrdal, G. 1970. *The Challenge of World Poverty A World Anti-Poverty Programme Outline*. Australia: Penguin Books.

Neff, G. 2006. "Mikro kredi Mikro Sonuçlar." *İktisat Dergisi* sayı: 479-480-5. ss. 66-70.

zbudun, S. 2002. "Küresel Bir 'Yoksulluk Kültürü' m?" *Yoksulluk, Őiddet ve İnsan Hakları*, Ed: Y. zdek. Ankara: TODAİE.

zdek, Y. 2002. "Küresel Yoksulluk ve Küresel Őiddet Kıskaçında İnsan Hakları". *Yoksulluk, Őiddet ve İnsan Hakları*, Ed: Y. zdek. Ankara: TODAİE.

Öztürk, İ. 2006. "Dünya Bankası Politikaları." *Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1):36-55.

Sallan-Gül, S. 2002. "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Greliden Mutlak Yoksulluğa" *Yoksulluk, Őiddet ve İnsan Hakları*, Ed: Y. zdek. Ankara: TODAİE.

Sen, Amartya. 2004. Röportaj. *Milliyet Business*, 04.07.2004. erişim tarihi: 03.01.2008. (http://www.ku.edu.tr/files/media/04.07.2004_Milliyet_Business.doc)

Skogly, S.I. 2002. "Is There a Right Not To Be Poor?" *Human Rights Law Review* 2(1):59-80.

Soyak, A., Z. Nesirova. 2003. "Kreselleşme Srecinde IMF Politikalarının Sonuları: Azerbaycan Deneyimi" "Kreselleşme Srecinde Kafkasya ve Orta Asya" Uluslar arası Konferansı, Qafqaz Üniversitesi, Azerbaycan.

Stiglitz, J. E. 2003. Democratizing the International Monetary Fund and the World Bank: Governance and Accountability. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*,16 (1):111–139.

Őenses, F. 2006. *Küreselleşmenin teki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekel, S. 2004. "Küreselleşme, Uluslar arası Düzen ve Adalet" 6. *Sosyal Hizmetler Konferansı: Küreselleşme, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.

UNDP 2000. *Poverty Report 2000: Overcoming Human Poverty*. New York: UNDP.

Polat Uluocak, G., İçağasıoğlu oban, A. (2011). Uluslararası yardımların "insani" boyutu: Küresel yoksullunun azaltılmasına yönelik yardımların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

United Nations 1998. *Basic Facts about the United Nations*. New York:UN

Uzun, M. 2003. "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası." *C.. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 4(2):155-173.

World Bank, *World Development Report*, 2000-2001

Yılmazer, M. 2004. "Yoksulluğun nlenmesinde Toplumsal Reformun Gerekliliği." *Sosyal Bilimler Dergisi* 2(1):119-135.